

מראי מקומות - ראש השנה

טז.

א. בארבעה פרקים העולם נידון

הקשה הר"ן (ג. בדפיו), שאף שמה שהאדם נידון בראש השנה למדנו ממה שנאמר 'מראשית השנה' וכו', אבל שאר השלושה פרקים מניין לחכמים שהעולם נידון בהם. וכתב, שמסתבר שלמדו זאת מכך שאמרה תורה הביאו לפני עומר בפסח ושתי הלחם בעצרת ונסכו מים לפני בחג, וזה מפני שבזמנים אלו העולם נידון על הדברים הללו, לפיכך צוה הקב"ה להביאן כדי שיתברכו.

ועדיין יש לעיין, מהו הטעם שנידונים בימים אלו דוקא על הדברים הללו, אכן מה שהאדם נידון בראש השנה הוא משום שאז נברא האדם, וחטא ועמד בדיון, ולדעת רבי יהושע שבניסין נברא העולם, הטעם הוא משום שיום כיפור הוא יום סליחה וכפרה, אבל בשאר ימי ראש השנה יש להבין מה השייכות לאותם הימים. וביאר המאירי, שבפסח נדונין על התבואה לפי שהוא זמן שנתבכר בו השעורים שהוא אחד ממיני התבואה, ועצרת הוא זמן שהפירות מתחילין להתבשל, ומסתמא שחג הסוכות הוא משום שאז מתחיל ימות הגשמים, וביאר שהכל הוא כדי להעיר האדם.

ב. בפסח על התבואה וכו' בראש השנה כל באי עולם וכו'

הקשה הר"ן (ג. בדפיו), מאחר ובראש השנה נדון האדם על כל מאורעותיו, הרי זה כולל גם את תבואתו, ולענין מה יש עוד דין על התבואה. וביאר, שיש בזה שני דינים, דין אחד בפסח הוא על כל העולם כולו, כמה תבואה יהיה בעולם, אם מעט ואם הרבה, ובראש השנה כל אחד ואחד עובר לפניו וגוזרין על חלקו בדברים אלו. וביאר הטורי אבן שהדין של ראש השנה הוא איזה חלק בערך הכלל יהיה שלו, שאם העולם נידון בהרבה יהיה לו יותר, ואם נידון במעט יהיה לו פחות. ועיין במשנה למלך (תשובה פ"ג ה"ג) מה שכתב לפרש את דברי התוספות (ד"ה בפסח) על פי דברי הר"ן הללו.

ג. בפסח על התבואה

העיר הטורי אבן, שהתנא סתם ולא פירש באיזה יום מימי הפסח נידונים על התבואה, שלכאורה מכך שהבאת העומר היא ביום שני משמע שביום הראשון עדיין אינו זמן הדין, ואם הוא באחד מימות הפסח מדוע לא פירשו באיזה יום, וכתב שנראה שתחילת הדין הוא ביום ראשון של פסח וגמר הדין יום אחרון של פסח, והבאת העומר ביום שני היא קודם גמר הדין שעל ידי העומר יכולים לשנות ולגמור הדין לטובה. וכתב שכן הוא גם בסוכות, שמתחילת החג נידונים על המים וגמר הדין הוא בסוף החג. והקשה הערוך לנו, מדוע דין שלושת אלו נמשך שבעה ימים, ואילו ראש השנה של

האדם הוא יום אחד בלבד, ולכך כתב שהדין הוא רק ביום ראשון של פסח, ומכל מקום מביאים עומר ביום שני שיכולין לשנות הדין על ידו.

והטעם שאין מביאים עומר ביום ראשון של פסח ביאר בספר החינוך (מצוה ש"ב) שהוא כדי שלא נערב שמחה בשמחה, כי היום הראשון מכוון לזכר הנס הגדול שהוציאנו ברוך הוא מעבדות לחירות, מיגון לשמחה.

ד. הכל נדונים בראש השנה וגזר דין שלהם נחתם ביום הכיפורים

הקשה הטורי אבן (בעמוד ב'), שהרי להלן אמרו שלשה ספרים נפתחים בראש השנה, צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר וכו'. ולכאורה צריך לומר שמה שאמרו בסוגייתנו שגזר הדין נחתם ביום הכפורים מדובר בינוניים, וסתם כן מפני שתתם בני אדם בינוניים הם. עוד תירץ, שמדובר בצדיקים או רשעים, ועל ידי עוון גדול או זכות גדול יכול לשנות הדין עד יום הכיפורים.

אבל בביאור הגר"א (או"ח סי' תקפ"ב ס"ט) ביאר באופן אחר, שהברייתא בעמוד ב' מדברת על חיי עולם, כמבואר בתוספות (שם) ושלא כר"ן (שם), והברייתא בעמוד א' מדברת בעולם הזה, שלגבי חיי עולם הזה נכתב בראש השנה ונחתם ביום הכיפורים, ואין חילוק בין צדיקים וכו' לענין זה.

והוסיף, שהטעם שנכתב ולא נחתם הוא לפי שאפשר לשנות את גזר הדין על ידי תשובה, ולכן כתב שאין לומר לבלי ראש השנה 'לשנה טובה תכתב ותחתם' אלא רק 'תכתב', שהרי בראש השנה אין חתימה בענייני עולם הזה כלל. אכן במגן אברהם (שם) כתב שיאמר 'ותחתם' להחזיקו בתורת צדיק, ומשמע שפירש הגמרא בעמוד ב' גם לגבי חיי עולם הזה.

ה. רבי יוסי אומר אדם נידון בכל יום

הקשה הטורי אבן, לדעת רבי יוסי מה החילוק בין ראש השנה לשאר ימים טובים, ומדוע אין אומרים הלל בראש השנה, שלכאורה הסברא של ספרי חיים ומתים נפתחים לפניו וכו' אינו דוקא בראש השנה אלא הוא בכל יום וגם בכל יום טוב, וכן מדוע אומרים מלכיות וזכונות ושופרות דוקא בראש השנה. וכתב, שהדין בכל יום הוא רק בנוגע לגוף האדם ממש, ובראש השנה נידון גם על כל שאר צרכיו, ועדיין הקשה לדברי הר"ן שדין האדם כולל גם את כל צרכיו.

ובערוך לנו כתב, שגם רבי יוסי ורבי נתן מודים שכלל העולם וכלל ישראל נדונין בתורת ציבור בראש השנה, אלא שחולקים רק על מה שכתוב במשנה שבראש השנה כולם עוברים לפניו כבני מרון, על זה חולקים וסוברים שאין זה דוקא

מראי מקומות - ראש השנה

טז. (המשך)

בשופר ואין להקשות שעדיין לא נתן טעם לפסוקי שופרות. לפי שפשוט הוא שכיון שיש שופר, יש גם פסוקי שופר. עוד כתב, שמה שאמרו 'בשופר' היינו פסוקי שופר, שברכת השופרות הוא על שם השופר, שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה.

יז. יצחק בן אברהם

ביאר הערוך לנר שבדוקא נקט לשון זה 'יצחק בן אברהם', לפי ששתי זכויות יש לנו בעקידה, זכות העוקד וזכות הנעקד, ואת זכות שניהם אנו רוצים להזכיר בתקיעת שופר.

יח. למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין וכו'

הריטב"א הביא בשם בעל המאור להקשות, שלכאורה פשוט שתקיעות מיושב צריך לעיקר המצוה, ותקיעות מעומד כדי לתקוע עם הברכות. וכתב שכוונת הגמרא להקשות על המנהג לתקוע תקיעה גדולה כשעומדין לצאת מבית הכנסת. אבל הריטב"א הקשה על זה שהרי אמרו 'מריעין', ובשעה שיוצאין אין מריעין.

ולכך פירש הריטב"א שעיקר המצוה היא התקיעות מעומד, וקושיית הגמרא היא למה צריכים תקיעות מיושב, הרי יכולים לצאת במעומד [וכתב, שעל התקיעות דמעומד לא היה צריך לברך, לפי שיוצא בבברכת מלכות וכו', כמו שאין מברכיך ברכת המצוות על קריאת שמע אלא יוצאים באהבה רבה]. וכן פירש הבית יוסף (או"ח סי' תקפ"ה ס"א) בדעת הטור שם, ובתירוץ הגמרא הוא כדי לערבב את השטן ביאר, דהיינו כדי שיתערבב מיד לפני התפלה, ולכן לא יקטרג בשעת התפלה.

בראש השנה אלא בכל יום או בכל שעה.

ו. טעמיה דרבי יוסי מהכא לעשות משפט עבדו וכו' לכאורה תמוה, שהרי בפירוש אמר רבי יוסי שמקורו מהפסוק 'ותפקדנו לבקרים'. וביאר המהרש"א, שעתה שהפסוק 'משפט עבדו' וכו' גילה שהדין הוא בכל יום, על כרחך שהפסוק 'ותפקדנו' בא לומר שהדין הוא בבקר. ובשפת אמת ביאר, ש'משפט עבדו' הוא גילוי ש'ותפקדנו' אינו רק עיוני בעלמא, וב'משפט עבדו' לבד אין די, לפי שהיינו סבורים שרק ישראל נדונים, ולא כל העולם.

יט. אמר הקב"ה וכו' ואמרו לפני בראש

השנה מלכיות זכרונות ושופרות

הקשה הריטב"א שמהלשון 'אמר הקב"ה' משמע שהוא דין דאורייתא, ולכאורה אין זה דאורייתא. ופירש שמ'זכרון תרועה' לומדים שיש להזכיר פסוקי שופרות, וגם מלכיות וזכרונות דרשו מפסוקים. ואף שאין זה אלא אסמכתא, מכל מקום דבר שיש לו אסמכתא מן הפסוק, העיר הקב"ה שראוי לעשות כן, אלא שלא קבעו חובה, ומסרו לחכמים, וסיים שזהו דבר ברור ואמת, ולא כדברי המפרשים שהאסמכתות הם כדרך סימן שנתנו חכמים, ולא שכוונת התורה לכך, וזהו דעת מינות [ועיין בהקדמה לפירוש המשניות להרמב"ם שמשמע שפירש כן]. ובזה מובן שאמרו 'אמר הקב"ה', לפי שאכן כוונת התורה להורות לנו לעשות כן.

כ. ובמה בשופר

פירש הריטב"א, במה ראוי להמליכני ולהזכיר זכורנכם לפני,